

Цзя Пінва народився у 21-й день 2-го місяця 1952 року за старим календарем у селищі Діхуа повіту Даньфен південної частини провінції Шеньсі. Батько – сільський вчитель, мати – селянка. 1972 року, завдяки випадку, поступив до Північно-Західного університету вивчати китайську мову та літературу. З того часу постійно живе в Сіані, займається літературним редагуванням, поєднуючи цю працю з письменництвом. Тричі був відзначений державною літературною премією, а також американською премією “Пегас” і французькою літературною премією “Феміна”. Його твори вже видавалися 20 разів у перекладах англійською, французькою, німецькою, російською, японською, корейською, в’єтнамською та іншими мовами. Письменник з різних точок зору відображає, уважно розглядає різні особливості людського характеру і життя в процесі суспільних трансформацій, що відбуваються в Китаї. Творчість Цзя Пінва відзначається гострим розумом і гумором.

Цзя Пінва

Бувальщини

Перша історія ще з дуже давніх часів. Був на світі герой, він прийшов до одного селища і запитав, чи є якась справа, що потребує його допомоги. Селяни сказали, що у горах живе лютий тигр і постійно шкодить їм. Герой відправився в гори, бився з лютим тигром три дні і три ночі, лютого тигра було знищено. Він здер з тигра шкуру і повернувся до села. І знову запитав, чи є ще якась біда, селяни сказали: “ В морі живе дракон, піди і вбий його.” І пішов герой до моря, завзято бився сім днів і сім ночей, з головою дракона повернувся. Селяни влаштували для нього бенкет, герой випив чайник вина, і знову запитав, якщо є якась лиха, то нехай тільки скажуть, і герой для народу знищить його. Селяни сказали: “Є ще одне лиха, якщо знищити його, то в Піднебесній запанує спокій.” Герой запитав: “Хто це?” Селяни сказали: “Це ти.” Герой з підозрою запитав: “Чому я?” Селяни відповіли: “А тому, що ти герой.” Герой, схиливши голову, замислився, піднявся, щоб піти з села, але тільки крок ступив, упав на землю і випустив дух. У те вино, яке він випив, було покладено отруту.

Друга історія трапилася шістдесят років тому. Один чоловік, перепливаючи ріку, тонув, і був врятований іншим. Той, що тонув, з вдячності рятівникові визнав його названим батьком. Рік по тому цей врятований йшов гірським шляхом і побачив, як вовк наздоганяє людину, він зібрав усі сили і прогнав вовка, а та людини нарекла його своїм батьком. Після цього пройшло п’ять років, наречені сини повинні на Новий рік відвідувати своїх наречених батьків. Життя проходило у спокої і злагоді. 1944 року йшла війна з японцями. Коли японці ввійшли в гори з каральним походом проти партизанів, то вони

захопили цих трьох, щоб показували шлях. Проходили через мінне поле, японці захотіли, щоб китайці йшли першими і, наступаючи на міни, відкривали їм прохід. Хтось з цих трьох мусив йти на смерть. Японці вказали на того, що тонув і сказали: “Скажи ти, хто має йти?” Він подивився на того, котрого врятував, потім на того, ким був врятований, і після цього сказав: “Він піде”. Він вказав на свого названого батька.

Третя історія ще простіша, вже з наших часів. Мова йде про людину з однієї організації, яку звали Лайцзи. Він постійно прибирав у туалеті. В кінці року його оголосили передовиком. З того часу цей чоловік щодня ходив прибирати в туалеті, навіть якщо туалет хоч трохи був не чистим, і всі думали: “Це Лайцзи, Лайцзи!” А Лайцзи? Якимось у туалеті забилася каналізація, треба було відкрити вигрібну яму і спуститися туди, щоб прочистити витік, і всі сказали, що Лайцзи повинен спуститися і прочистити. І Лайцзи спустився. Спустився і не виліз. Лайцзи задихнувся метаном у вигрібній ямі.

Пити чай

Сьогодні, коли йде мова про чаювання, мені все ще подобається вживати древню мову і казати: їсти чай, це додає важливого значення чаю в житті.

Їсти чай – це щось особливе. Буддійський монах, коли їсть чай, то він неначе споглядає, даоський монах, коли їсть чай – неначе стає на Шлях, інтелігент, коли їсть чай – такий собі культурний, компартія, що їсть чай – така непідкупна чесна партія. І тому їсти чай – це виявлення стилю, це прояв моральних якостей, духу, це ознака ясності у бруді нашого повсякденного життя.

Особливо, якщо казати про більшість тут присутніх, то їсти чай – це найкраще з того, що маємо ми – ті, в кого немає занадто багато грошей.

Я у захопленні від того, що в Сіані є така чайна.

Сьогодні 15 травня, п’ять і п’ятнадцять співзвучні тому, коли кажуть “я запрошую себе”¹, тобто я не був запрошений хазяїном чайної, я прийшов за власним запрошенням. Я сподіваюсь, що пізніше я ще раз зможу запросити себе прийти сюди, і звичайно, не збираюся знову приходити безкоштовно.

Древні казали: сніг омиває дух. Я кажу: чай омиває душу.

Тому хочу зробити два парних надписи:

Перший з них: Сніг омиває – холодно, слива розквітає – тепло.

Чай змиває клопоти, людина непомітно відпочиває.

Другий (перероблений з двох речень зі старої притчі):

Сідайте. Будь ласка, сідайте. Будь ласка, шановний, сідайте.

Поїжте. Поїжте чаю. Поїжте смачного чаю.

15 травня 1993 року в Павільйоні чайного мистецтва м. Сіань.

Чайні історії

З чаєм пов’язано чимало історій.

¹ Китайською мовою числа 5 і 15 – wu, shi wu – співзвучні вислову – wu yao wu – я запрошую себе.

На моїй батьківщині не росте чай. Коли люди відчують спрагу, то завжди п'ють сиру воду. Вода ця з джерела, взимку над джерелом здіймається біла пара, літом вода така холодна, що ломить зуби. Дорослі під час жнив на току часто посилали мене з глиняним глечиком до джерела принести води, а попивши, витираючи рота рукавом ватної куртки, казали: "До чого ж солодка у нас вода!" На початку селища біля горіхових дерев у сихефані² жила Ахуа, вона в той час була малою, на шиї в неї завжди були висипи, у водоймі для прання білизни біля джерела вона мила шию, густе і довге волосся неминуче занурювалося у воду, я хотів піти допомогти їй, але все не наважувався, зробив зі зчеплених листків дерева черпак і пив воду, поглядаючи на неї. Собака з родини Ван Бо теж прийшла до джерела попити води і, штовхнувши, розбила мій глечик. Я, розсердившись, вдарив собаку і сказав Ахуа: "Ти нашкодила мені, ти нашкодила мені!" Ахуа сказала: "Чим я тобі нашкодила, хіба я штовхнула і розбила твій глечик?" Потім Ахуа виросла, я щодня хотів її побачити, а побачивши, ніяковів і хотів звідти бігти, добігши до схованки, відчував прикрість, сам собі давав ляпаса. Один з родичів Ахуа жив на рівнині, ми називали його той, що не з гір, він раптово приїхав до родини Ахуа, у селищі всі казали, що хлопець приїхав свататися. Це дуже вразило мене, але я не наслідуювався запитати Ахуа, вичікував моменту помститися чужинцеві. На рівнині немає горіхів, ми нарвали зелених горіхів і запропонували йому з'їсти, він думав, що у будь-якому з плодів є кісточка, та тільки-но гризнув горіха, відчув оскомину на язичі і виплюнув. І коли він залазив до туалету по нужді, ми брали каміння і кидали його до ями, сеча вибризкувала з ями і забруднювала все тіло. Зуби у нього були жовті. Це було для мене найнестерпнішим. Він казав, що у них у воді багато солей, на смак вона гірка, не така солодка, як у горах. Коли він це казав, то вигляд у нього був чесний, і я відчув велике задоволення. Та коли другого дня я витягнув з джерела велике відро холодної води, щоб віднести на тік, він побачив мене і спитав: "То ви не п'єте чаю?" Я сказав, що тут не росте чай. Він сказав: "Ми не горяни, коли хочемо їсти, то їмо пампушки, приготовлені на пару, коли хочемо пити, то п'ємо чай". Від його слів у мене перехопило подих, увечері я все роздумував, відчуваючи образу. Наступного дня раптом надумав, що сказати у відповідь: "У вас вода така гірка, що тільки чаєм і можна приховати її смак, у нас вода солодка, то навіщо нам заварювати чай?" В обід я хотів це сказати йому, але не знайшов його, зустрів Сяосань, Сяосань сказав: "Ти хіба не знаєш, що чужинець з жовтими зубами поїхав, рано поїхав назад машиною!" Я зрадів, що він, нарешті, поїхав, але жалів, що не сказав йому в очі те, що надумав уночі.

У кінці 70-х я поїхав з рідних місць до Сіаня поступати в університет. В Сіані вода була не гірка, але і не солодка, я почав пити кип'ячену воду, але, як і раніше, не випадало пити чаю. На літніх канікулах повернувся додому, батько теж повернувся з віддаленої школи, під вечір кілька рідних і двоюрідних "братів батька прийшли до нас побалакати, батько сказав матері: "Закип'яти трохи води. Вода закипіла, і він в особливо великому емальованому кухлі заварив чай. Батько пив чай, я такого раніше зовсім не знав, можливо, він у школі пив, але щоб приніс додому і пив, це було вперше. Брати батька всі казали: "Ой, пити чай? Це для державних службовців". Чайні листочки були висушені, від них трохи пахло квітковим ароматом, як тільки заварили окропом, то вода стала темно-червоною. Це був мій перший ковток чаю, відчуття були не кращими, та і батькові брати теж скривилися.

² Будинок старої китайської архітектури з квадратним подвір'ям в центрі і розташованими навколо нього флігелями.

Але того дня чайний кухоль чотири рази доливався водою, все ж таки пиття чаю визначало суспільне становище людини. Батько пробув ще кілька днів і поїхав у школу, а чай, що залишився, мати загорнула і поклала до шафи. В той рік була велика посуха, перець і баклажани на присадибній ділянці почали в'янути від посухи, я з молодшим братом носив з річки воду поливати ділянку, до полудня я приніс кілька десятків відер на коромислі, так стомився, що хотілося просто впасти на землю. Коли повернулися додому, молодший брат сказав: “Давай самі себе відзначимо за працю”. І взяли чай, щоб заварити його. Таким чином щодня нагороджували себе тим чаєм, що залишився, призвичаїлися до цього, і чаю не стало. І тому, що ми побачили, як чайні листки майже схожі на кінчики висушених листків рицини або кінчики висушених листків кунжуту, ми насушили і розтерли трохи листків рицини, щоб заварювати. Язики у нас зааніміли, тоді ми спробували заварювати листя кунжуту, не відчули якогось особливого смаку, але все ж таки випили пів-кружки і більше вже не захотіли пити.

Я вже провчився в університеті три роки. У книжках про чай писалося чимало, але я все ще не пив чаю, по-справжньому зіткнувся з чаєм тільки після того, як почав працювати. В той час у кабінетах у кожного був свій письмовий стіл, висувні ящики зачинялися на замок, перед кожним була попільничка і чайний кухоль. Окріп був спільним, коли у термосі не було води, вони кричали: Сяо Цзя, Сяо Цзя, чому в термосі немає води? Я брав термос і йшов у кімнату, де кип'ятили воду, набрати води. Набравши води, повертався, кожному діставав з ящика пучку чаю і клав у кухоль, ящик знову зачинявся, кожен собі окремо заварював і пив чай. Ніхто не давав іншому чаю. Одного дня у кабінеті залишилися тільки я і шановний Чжао. Коли Чжао пив чай, то клав пів-кухля чайного листа на пів-кухля води, у кухлі осад був такий товстий, наче пензлем нанесено лак, він заварив один кухоль і сказав: “Хіба ти не п'єш чаю?” Я відповів, що не маю чаю. Він дав мені одну пучку, я заварив і почав пити. Він казав мені, хто п'є чай “тегуаньїнь”, хто п'є чай з жасмином, хто – чай “бабао”, почав знову бурмотіти під ніс, хто йому більше всього не подобається, сам жаліє купувати чай, але любить пити, завжди заварює свій дешевий. Я почув це, і в серці мені похолоділо: “Він обов'язково запам'ятає те, що давав мені сьогодні чаю”. І саме тому мене не покидала думка про те, що я маю повернути йому чай та й замислився над тим, як для інших цілком очевидно, що з бідності я п'ю пустий окріп, коли всі п'ють чай. Коли на початку місяця видали платню, то я, скріпивши серце, з 39 юанів зарплати виділив 2 юані і купив циліндричний пакунок чаю. Спочатку дав один раз шановному Чжао. І з того часу ця коробка ніколи не була без чаю. Вже багато років як я став стандартним кабінетним працівником: своєчасно приходжу на роботу, повільно протираю стола, потім заварюю кухоль чаю, випалюю сигарету, як завжди, переглядаю газети. Свого часу я вже пив квітковий чай, плитковий чай, чай “бабао”, у мене в голові немає таких понять, як свіжий чай, залежаний чай, для мене тільки суттєво – чай міцний, чай не міцний, також знаю, що натщесерце не слід пити чаю, як вип'єш, то буде пере навантаження на серце, увечері не треба пити міцного чаю, як вип'єш, то буде безсоння, не треба пити вчорашнього чаю, не слід змивати чайний наліт. Тільки одне я робив не так, коли в кабінеті з іншими товаришами пив чай “бабао”, мусив виймати з нього дерезу, бо дереза легко викликає жар, а шановний Чжао казав: “Дай мені, дай мені.” Він брав три-чотири зернини дерези, кидав до рота і жував, казав, що це ж найкраща річ.

В ті роки кадрові працівники часто повинні були їздити на село, у видавництві я відповідав за редакторську роботу, повинен був знати ситуацію з літературою і мистецтвом у різних повітах, і як тільки яблука ставали величиною в горіх, я їхав до одного з повітів,

мене зустрів відповідальний працівник відділу пропаганди повітового комітету, якраз була субота, він мав повертатися додому, влаштував мене у своєму кабінеті, який служив одночасно і спальнею, на час свого від'їзду дав мені талони на харчування в їдальні, ще й наказав мені: “Захочете пити, підіть до кімнати, де є вода, там наливають воду до кип'ятильника, чай у другому ящику стола”. Вночі на маленькому подвір'ї відділу пропаганди було тихо і безлюдно, я трохи почитав книжку, відчув нудоту, вийшов на подвір'я, щоб назривати зелених яблук, вони були такі кислі, що аж зуби заболіли, тоді я заварив його чай. Чаю було тільки пів-коробки, чай був дрібний, наче з білим пушком, спочатку я думав, що чай запліснявів, заварив кухоль, над кухлем одразу піднялась біла пара, пара потроху розійшлася, якийсь свіжий запах ударив у ніс, коли невдовзі підніс кухоль і подивився, то чайні листочки на дні вже розпрямилися, такі свіжі і живі, наче на гілці. Такого чаю я ще ніколи не бачив, пилося так легко, я одразу ж усе випив, ще долив води, потім знову долив, просто випив три кухлі, на чолі виступив дрібний піт, відчув, як в очах прояснилося, на душі стало легше, у роті надовго залишився приємний смак. На другий день, як тільки прокинувся, заварив кухоль, в обід ще один. На очах чаю в коробці ставало менше, та я вже не керував своїми бажаннями. До темноти господар ще не повернувся, я знову заварив кухоль. Коли у коробці залишилося зовсім трохи чаю, я тільки почав відчувати докори сумління, як же на мене подивиться господар, коли повернеться. Я вирішив, що більше не можу тут залишатися, ключі віддав охоронцеві і пішов спати до готелю. Другого дня одразу ж зранку я сів на автобус і поїхав до сусіднього повіту. До сьогоднішнього дня я так і не знаю, чи той відповідальний працівник повернувся в неділю під вечір, чи на світанку наступного дня. Я також не знаю того, коли він, нарешті, повернувся і побачив, що чаю майже немає, чи він у душі посміхнувся або ж відчув відразу. Я тільки через декілька днів, повернувшись до Саїня, відправив йому листа, висловивши вдячність за його прийом. Там було речення “ваш чай просто чудовий”. Позбавлений відчуття ніяковості від його безпосереднього погляду, сидячи за столом, я все ще відчуваю, як палає все обличчя.

Для мене, що той чай, який я пив крадькома, найкращий за все життя, я не наважився сказати це прямо господареві, але казав скрізь і кожному. Ті, кому я розповідав, одразу ж казали мені, що це точно був чай “шеньцін”, тому що той повіт дуже близько до району, де росте цей чай, і тому працівники повітового комітету можуть отримувати високоякісний чай “шеньцін”. Таким чином я дізнався, що чай, який називають “шеньцін”, - це зелений чай, що вирощують на півдні провінції Шеньсі, південна частина провінції включає Ханьчжун, Анькан, Шанло, але найбільше всього чаю вирощують в Анькані. Кілька моїх співучнів по університету з Анькана, та ще там живуть кілька моїх знайомих літераторів. Я почав писати до них листи, відверто вимагаючи від них хабара, виказував їм, чому ж це вони, коли кожного разу приїздять до Сіаня, не привозять мені чаю “шеньцін”, казав їм, що хочу стати шляхетним, краще буду три дні без м'яса, але і ненадовго не можу без чаю. В результаті по одній дві пачки чаю мені передавали з okazji, хоч кожного разу і не багато, але регулярно. Та все ж це не був високоякісний чай “шеньцін”, не такий, як я пив у відповідального працівника відділу пропаганди. Але і цей не найкращий чай “шеньцін” все ж був шеньсійський зелений. Випив його чимало і вже не знижував планку. Тільки тоді я усвідомив справжній колір і смак чаю. Той чай, що я пив раніше – ароматизований чай, чай “хуча”, то все інший смак, який виникає за рахунок ароматизаторів, як начебто шикарний і дуже розповсюджений в районах Нінся, Ганьсу, Цінхай чай “бабао”. Фактично там не вирощують чай, і це лише спосіб зробити залежаний чай придатним до пиття. З того часу я

вже не можу пити ароматизований чай. Краще буду пити пустий окріп, але вже ніколи не буду пити чай “бабао”. Одяг в усі пори року може бути вбогим, їжа щодня простою, та чай має бути зеленим з півдня Шеньсі. В роки загального дуже низького рівня життя у мене виникло відчуття, що я набув шляхетності у свої смаках.

Коли я став письменником, вже міг їздити по всій країні, і сортів чаю стало чимало. Так, в Ханчжоу пив чай “лунцзін”, в Сямені пив чай “тегуаньїнь”, в Ченду пив чай “емей”, в Юньнані чай “ерча”, в Хефеї пив чай “хуаншань”, був чай ціною п’ятсот юанів за цзін³, був навіть до двох тисяч юанів. Усі ці чаї теж хороші, скільки вже разів купував, повертаючись додому, різні за смаком, але кінець кінцем, на мою думку, зелений чай з півдня Шеньсі кращий. По правді кажучи, шеньсійський зелений дуже простий у виготовленні, за формою не красивий, упаковка простенька, але його смак, міцний смак, до вподоби моему языку і шлунку. Та, можливо, я перебільшую.

Для того, щоб своєчасно отримувати “шеньцін”, пити свіжий “шеньцін”, я часто їздив до Анькану і там познайомився з новими друзями, навіть з’явився такий пан Тань Цзунлінь, який спеціально для мене діставав чай. Пан Тань у зв’язку з роботою мав час їздити у різні повіти Анькану і часто приїздити до Сіаня. Він завжди до і після сезону гуюй⁴ їздив до селян чаєводів, щоб своєчасно купити і привезти чай, можна сказати, що кожного року я найпершим у Сіані пив новий “шеньцін”. Чекаючи, коли пан Тань подзвонить мені з Сіаньського вокзалу, що привіз цзін чи півцзін ще вологого нового чаю, я вже повідомляв своїм друзям, щоб швидше йшли до мене. Не в моїх звичаях запрошувати когось на їжу, але я постійно запрошуюю скуштувати чаю. В такий день всі мої друзі п’ють, і дух просвітлюється, мислення стає швидким, вони чудово висловлюються, неначе всі стають шляхетними і вишуканими. Пан Тань купував чай від сезону гуюй до сезону цінмін⁵, він міг купувати у чаєводів по кілька десятків цзінів високоякісного чаю “шеньцін”, невелику частку я роздаю своїм знайомим, більшу частину ретельно пакую і зберігаю у спеціально придбаному великому холодильнику і можу цілий рік користуватися. Всі друзі теж знають, що в мене дома є хороший чай, я часто запрошуюю їх, можна сказати, що гостей на чай у мене дуже багато. Разом з паном Танєм кілька раз брав участь в урочистостях міських чайних товариств. В Сіані немає великого чи малого чайного товариства, де б я не бував. Для чайних товариств підписую назви, придумую парні надписи, роблю каліграфічні надписи на сувоях, заради чаю я хочу цим займатись, і мене зовсім не турбує, чи це престижно. Разом з паном Танєм ми оббігали чимало чайних фабрик в Анькані, що люди казали, те і робили. У будні дні туш була на вагу золота, кожний, хто приходив за ієрогліфами, хотів заплатити високу ціну, але треба було робити надписи для фабрик. В результаті люди передруковували надписи з наших сувоїв на мішках з чаєм, коробках з чаєм, які заповнили світову торгівлю. Очевидно, це порушувало мої права, з іншого боку,

³ Цзін – китайська міра ваги, дорівнює 0,5 кг.

⁴ Один з 24 чотирьох сільськогосподарських сезонів у Китаї, що настає 19, 20 або 21 квітня. Гуюй означає - хлібні дощі.

⁵ Один з 24 чотирьох сільськогосподарських сезонів у Китаї, що настає 4, 5 або 6 квітня. Цінмін означає – ясний місяць.

як ні про кого іншого іноземці кажуть, скільки ж я витратив на рекламу. Люди не наважуються бути з недоліками, а я занадто пристрастився до чаю, і немає вже що казати.

В житті людині потрібно багато друзів, друзі відходять і приходять, але найдовше залишаються ті, з якими познайомився за чаєм. Я не багато їм м'яса, після того, як декілька років тому через хворобу відмовився від спиртного, я тільки палю і п'ю чай. Життя проводжу, приймаючи гостей на чай, а не гортаючи безглуздо книжки. Кожного разу заварюючи дома кухоль чаю, дивлюся на свіжесенькі листочки чаю, і завжди в цей час відчуваю, що переді мною весна, я насолоджуюся весною. Коли закінчується чай, на двері наклеюю надпис: "Як хочете щось подарувати, то не треба дарувати нічого, окрім чаю." Але тих, хто дарує чай, дуже мало, всі, хто приходить, хочуть пити мій чай. Тоді я пригадую історію часів династії Тан, коли з Наньніна до Чананя з великим поспіхом день і ніч, не зупиняючись, везли плоди лічжи. На жаль, я ж не Ян Гуйфей⁶ і не знаю де це пан Тань?

З китайської переклав Володимир Урусов.

Перекладено за виданням:

贾平凹。长舌南。贾平凹幽默作品选。作家出版社。北京。2003。Jia Pingwa. Changshenan. Jia Pinwa youmo zuopin xuan. Zuo jia chubanshe. Beijing. 2003. (Цзя Пінва. Язикатий. Вибрана іронічна проза Цзя Пінва. Видавництво "Письменник". Пекін. 2003 р.).

⁶ Ян Гуйфей – відома красуня періоду династії Тан, яку покохав імператор Сюань-цзун.